

Oversigt over Apothekervæsenet i Christian IV's og Frederik III's Tid, særlig Lovgivningen.

Undersøger man Apothekerprivilegierne nærmere, saa viser det sig, at de ere af noget forskjellig Art: nogle bleve givne som mere personlige, andre som absolut reelle; men selv de Privilegier, der vare rent personlige fra Begyndelsen af, fik vedkommendes Enke eller Arvinger næsten altid Lov til at beholde. Om egentlige *Salg* af Apotheker og Privilegier er der forholdsvis sjældent Tale. Den langt overvejende Overdragelsesmaade var ved Arv, idet Enken, Sønnen eller Svigersønnen overtog den ledige Forretning og saa paa Ansøgning fik Privilegium. I mange Tilfælde giftede Provisoren sig med Apothekerens Enke og fik med hende Privilegiet. Hverken ved den ene eller den anden Overtagelsesmaade haves der Exempler paa, at det er nægtet den, der ønskede det, at overtage Apotheket, naar han da ellers besad de fornødne Kvalificationer. — Spørgsmaalet, om Apothekerprivilegierne fra Begyndelsen af ere skjænkede Vedkommende med Ejendomsret, maa derfor nærmest besvares bekræftende. I flere Tilfælde er det direkte nævnet og fremhævet i Privilegiet, i andre Tilfælde, hvor det ikke direkte er nævnet, viser det sig, at vedkommende Apotheker i enhver Henseende handlede med sit Privilegium, som om det var givet ham til Ejendom. Direkte Tilladelse til at sælge Privilegiet findes vel omtalt i nogle af Privilegierne, men dog sjældnere. Ved Apothekerens Død fortsatte hans Enke som oftest Driften; kun i et enkelt Tilfælde udtales det, at Kongen nærede Betæneligheder herved; men ogsaa denne Enke, Folmer Thomesens

i Aarhus, fik dog Lov at drive Apotheket ved Hjælp af Provisor.

Hvad Apothekernes sociale Stilling angaar, da var den vistnok i det hele ret god; nogle af dem blev rige Mænd; men paa den anden Side er det klart, at paa en Tid, hvor der var saa faa og spredte Læger i Landet, kunde Medicinforbruget ikke være stort, hvorfor man søgte at lette Apothekerne, saa vidt muligt, for alle borgerlige Byrder og Besværinger, og undertiden støttede dem ved direkte Lønninger og Ydelser. — At selve Apothekergjæringen, i ethvert Fald i Provindserne, ikke har optaget dem alle lige stærkt, ses ikke blot deraf, at de undertiden beklædte Øvrighedsposter som Borgmestere og Raadmænd i Byerne, men ogsaa af de mange Bierhverv, de jævnlige drev, som Læger, Kjøbmænd, Landmænd, Studehandlere o. s. v., ikke at tale om, at Vinhandlen spillede en vigtig Rolle i Apothekernes Erhvervsliv. Tiltrods for, at den Tids Apothekere saaledes vare ret alsidige og gav sig af med forskjellig Handel, vaagede de dog meget strængt over, at ingen andre Handlende gik ind i deres særlige Næring, og dette medførte, som den Dag i Dag, stadig Stridigheder mellem dem og andre Kjøbmænd.

Lovgivning paa Apothekervæsenets Omraade existerede egentlig ikke før Christian IV's Tid, udover hvad der var givet gennem selve Privilegierne, og hvad der i de københavnske Bartskjæreres tidligere omtalte Statutter af 21. August 1577 var bestemt med Hensyn til Kvaksalveres og Landfareres Salg af Medicamenter. Under Chr. IV kom alt, hvad Apothekervæsenet angaar, paa en fastere Fod. Bestemmelsen om Landfareres og Kvaksalveres Medicamenthandel kom ikke til at gjælde København alene, men udstraktes videre. I det helsingørske Bartskjærerlaugs Skraa af 8. Aug. 1603, der under 15. Aug. 1605 fik kgl. Stadfæstelse, hedder det saaledes i § 18:

„Skal ingen herefter udstaa og udfly deres Varer i Helsingør, førend deres Theriak, Pulver, Olie og hvis de have at sælge, som Medicin og Lægekunst er anrørendes, bliver beset og proberet af Oldemanden og Embedsbrødrene, og dersom deres Varer findes gode og uforfalskede, skulle de af Borgmester og

Raad og Fogden efter gammel Sædvane og Vis bedes Forlovedermed at udstaa; medens dersom nogen Falskhed hos samme Vare findes, da skal dennem forbydes den at fly eller sælge nogen Mand. Hvo derimod gjør, skal bøde for hver Gang 6 Daler¹⁾).

Lignende Bestemmelser blev vistnok ogsaa truffne i andre Byer, hvor der var Bartskjærerlaug, og hvor man ligesaavel som i Helsingør kjendte „den store Falskhed og Bedrag, som er hos de Kvaksalvere og Landfarer, her udi Riget omstripper“.

Den 12. Oktbr. 1617 udstædte Chr. IV en Forordning, hvorved der blev sat meget strænge Straffe for dem, som befattede sig med hemmelige Troldomskunster, „som ere Signen, Manen, Maalen, Characteres eller Malen (o: Tegn, Mærker), vise igjen, visse Dages udi Ugen Udvalgelse“ etc. Og den 10. Jan. 1619 udkom Forordningen „om Medici, Apothekere og Chirurgi, fornemmelig om Medicorum Salariorum og Kvaksalvernes Straffebøder“, saa lydende:

„Vi Christian IV osv. gjøre alle vitterligt, at saasom en stor Uorden daglig bemærkes i Forholdet mellem Læger, Bartskjærere, Kvaksalvere og Apothekere, har saadant givet os Anledning til ved følgende vor allernaadigste Forordning at forebygge samme med Guds Bistand. Eftersom vi altsaa have bragt i Erfaring, hvorlunde Apothekere i vor Stad Kjøbenhavn, skjønt benaadede med vort Privilegium, dog alt for ofte utilstrækkeligen forsyne deres Apotheker med de Ting, som burde have til de syges Tarv, samt at deres Lægemedler ere saa forældede, at de kun lidet kunne gavne de syge, og de desuden vurdere og taxere deres Varer over al Billighed, saa ville vi herved strængeligen have vort Universitets medicinske Facultet og øvrige approberede Medici, som udøve medicinsk Praxis, paalagt og indskærpet, at de tvende Gange om Aaret, nemlig ved Paaske og Mikkelsdag²⁾, uophødeligen visitere og efterse alle denne Stads Apotheker, strax bortskaffe det udelige og drage

¹⁾ Aarsberetning fra Geheimearchivet III, Till. S. 82. ²⁾ I den latinske Oversættelse af Forordningen i Cista medica staar Pintse istedenfor Mikkelsdag, som Apothekertaxten fra 1619 har.

Omsorg for, at Apothekerne forsyne sig med gode, forsvarlige Varer og Lægemedler, og forsyne sig med saa mange Slags, som nødvendig behøves i et velindrettet Apothek, samt at de for samme fastsætte en bestemt Pris eller Taxt, som udi dette Rige skal trykkes og udsælges¹⁾, hvilken Apothekerne skulle tilholdes at følge, og efter samme Forskrift deres Varer falholde og distribuere, dog saaledes, at i samme Taxt beregnes deres Risiko og Omkostninger ved at lade deres Varer fra fremmede Steder udi dette Rige hidbringe. Desuden, for at forebygge andre Misbrug, ville og befale vi allernaadigst, at hvilke som helst Composita her udi Apothekerne tilberedes, i Fremtiden skulle tilberedes i Overværelse af en eller to praktiserende Læger, som skulle drage Omsorg for, at passende og gode Midler (Species) anvendes i vedkommende Composition. Fremdeles skulle Apothekerne have i deres egen Forvaring alle Gifte og lignende farlige Lægemedler, ej tillade nogen at komme til samme, ej heller sælge samme til ubekjendte, med mindre det ved en bosiddende, paalidelig Mand i Forvejen bliver anmeldt, i hvad Hensigt samme maatte kjøbes. Dernæst i Henseende til destillerede Vande skulle de saavidt muligt destillere disse i Glaskar. Endelig skulle de være de approberede Læger lydige, og ikke tilberede nogen Formel eller Recept, som ej er skreven eller attesteret af en approberet Læge, og derfor skulle de gjemme alle saadanne Recepter, at enhver kan gjøre Regnskab for sit Forhold, ifald nogen Fejltagelse skulde opdages. Og eftersom vi allernaadigst have bragt i Erfaring, at forskellige Kvaksalvere (Empirici) vove at forordne de syge indvortes Lægemedler, saa ville vi for Fremtiden allernaadigst have saadant forbudt, dog saaledes, at de kunne forordne Saardrikke for et Fald, Stød eller Saar. Dog skal saavel i dette som i andre farlige Tilfælde en Læge raadspørges, med mindre Bartskjærereren (Chirurgus) selv vil lide Skam og Skade, for hvad der maatte indtræffe. Derfor skal det alene tillades promoverede

---

¹⁾ Heri ligger formodentlig en Antydning om, at Taxten ikke blot skulde gjælde Apothekerne i Kjøbenhavn. Jvfr. Bemærkninger om den 1625 anordnede Apothekvisitats i Odense, foran S. 94—5.

og approberede Læger at anvende og forordne indvortes Lægemidler. Alle andre, det være sig Barberer, Apothekere, Chymister, Oculister, Brokskjærere, Landfarere (circumforanci), skulle aldeles afholde sig derfra, og enhver af dem røgte sin egen Kunst og øve sig i samme. Og hvo som helst, der ejer et eget Arcanum eller Recept, som han ikke vil gjøre bekjendt for alle, kan ogsaa overlevere den til et Apothek, for at udsælges til en bestemt Pris, og skal da Apothekeren tilholdes under Ed ikke at røbe denne Recept eller dens Sammensætning, eller componere samme uden Ejerens Tilladelse. Eftersom vi ligeledes have bragt i Erfaring, at Læger undertiden nægte fattige og trængende deres Hjælp, samt at mange syge frygte for at kalde Læger til sig, fordi de ej ere istand til at tilfredsstille dem, saa paalægge vi og befale Lægerne allernaadigst, at de (Pest og Blodgangs Tid undtagen) skulle være forbundne til at besøge de syge, første Gang mod Betaling af $\frac{1}{2}$ Rigsdaler, siden for hvert Besøg uden Forordning af Lægemedel $\frac{1}{4}$ Rdl., og naar de gjøre Besøg og tillige foreskrive et Lægemedel, $1\frac{1}{2}$ Rigsort; naar de ej besøge, men blot skrive en Recept, $\frac{1}{8}$ Rdl. De Medici, som besøge syge uden for Staden, skulle for hver Mils Vej have i Betaling $\frac{3}{4}$ Rdl., og desuden skal der sørges for Vogn til dem, og for hver Dag, de opholde sig hos den syge, 2 Rdl. Da de, naar Pest eller smitsom Syge graserer, ikke ere forpligtede til at besøge syge, med mindre de kunne overtales dertil, skulle de foreskrive og bestemme en Kur og saadanne Lægemedler, som ere gavnlige i den Slags Sygdom og kan anvendes med Fordel af den syge. Mod fattige, der ikke kunne betale det, som er forordnet, skulle de opføre sig, som deres Pligt og Ed kræver. Altsaa byde og befale vi bemeldte Læger, saavel som Bartskjærere, Apothekere og øvrige fornævnte i vor Stad Kjøbenhavn, at de skulle rette sig her efter, og hvo, som befindes Overtræder, skal hver Gang bøde 100 Rdl., og Apothekere, Bartskjærere og andre deslige Folk skulle desuden miste det dem forundte Privilegium til at aabne deres Officin, indtil de siden paany maatte erholde vor allernaadigste Tilladelse. Fremdeles skulle de, ligesom Lægerne, undgælde for den Skade, der maatte være forvoldt ved saa-

dan Forseelse. Givet paa vort Slot Kjøbenhavn den 10. Jan. 1619¹⁾.

Det var i denne Forordning bestemt, at der skulde udgives en trykt Apothekertaxt; denne udkom da ogsaa samme Aar under Tittel:

„Apotheker Taxt: Huorledis Medicamenta, simplicia oc composita, som hos begge Privilegerede Apothekere her i Kiøbenhaffn tilkiøbs findis, effter denne Tids og Steds leilighed selges etc. Efter Kongelig Majest. Naadigste Befaling aff Medicis sammesteds forfattet. Samt nogle Medicinalordnings Articler, aff Kongelige Majestæts derom vdgangne Breffve aff samme Medicis vddragne. Prentet i Kiøbenhaffn aff Salomone Sartorio, B. Ao. M. D. C. XIX.“

Taxten begynder med et Uddrag i 6 Artikler af ovenanførte Forordning af 10. Jan. 1619, hvortil er føjet en 7de Artikel, der tildels er et Uddrag af Apothekerprivilegierne.

Disse Artikler ere saa lydende:

- I. Ingen skal herefter tilstedes de syge noget at indgive eller Medicin indvortes at adhibere, uden dem alene, som ere promoti og approbati Medici. De andre, være sig Apothekere, Bartskjærere, Chymister, Oculister, Brok-skjærere, Kvaksalvere og adskillige Empirici, skulle sig derfra entholde, uden hvis Vunddrik for Fald, Stikken og Huggen kan indgives; dog skal da, saavel som i andre udvortes farlige Skader, Medicus consuleres.
- II. Apothekerne skulle være Medicis approbatis lydige, og ikke gjøre eller gjøre lade nogen Recept, uden Medicus approbatus den haver skrevet eller samtykket, og derfor alle saadanne Recepter forvare, paa det enhver til sin Gjærning, om Forseelse findes, kan svare.
- III. Universitets Facultas Medica og de andre her practiserende approbati Medici skulle om Paaske og Mikkelsdag samt-

¹⁾ Bartholins Cista medica S. 641—7 indeholder en latinsk Oversættelse af den oprindelige danske Text, der forgjæves er efterspurgt i Rigsarchivet. Den danske Oversættelse af ovennævnte latinske, som Herholdt har givet i Skand. Lit. Selsk. Skr. 1811, S. 169 fl., er her benyttet, dog med nogle Ændringer.

ligen Apothekerne her i Kjøbenhavn visitere og bese, det, som udygtig er, strax afskaffe, og anordne, at Apothekerne med saa mange Slags gode dygtige Varer sig forsyner, som paa et velbestilt Apothek kan kræves, og derhos en vis Taxt anordne, som skal trykkes her i Riget og falholdes, hvilken Apothekerne have at følge: Item i grasserende Pest og Blodsot en vis curam og remedia forordne paa Apothekerne, som dertil tjenlige ere.

- IV. Paa Apothekerne skulle de fornemste composita dispensereres i en eller to af de practiserende Medicorums Nærværelse, at bekvemme Species der til maa bruges.
- V. Apothekerne skulle selv have i deres egen Gjemme alle Venena og farlige Medicamenta, og ingen tilstede at gaa der over, ej nogen ubekjendt dem sælge, med mindre de forskaffer Besked af en, som er vederhæftig og bosat, hvortil det skal bruges.
- VI. Og hvis destillerede Vande belanger, dennem skulle de, saa vidt muligt, udi glasserede Kar destillere.
- VII. Ingen Materialister og Krudkræmmere, men alene begge privilegerede Apothekere, Mathias Kalckhofen og Hans Sten, maa præparere og falholde Medicamenta, composita, opiata, purgantia og andre saadanne, desligeste de Syruer, Conservas, Condita, Olea, Ungventa et Emplastra, som eneste præpareres og henhører in usum medicum. Dog de Slags Syruer, Conservas et Condita af Ribs, Kirsebær, Pomerants og andet saadant, som til daglig Spisning og anden gemen Brug henhør, maa Materialisterne, Krudkræmmere, Destillatores og andre destillere og gjøre. Desligeste maa Bartskjærere og gjøre hvis Plastre og Ungventa, de til deres Haandværk kunde behøve. Desimellem have Apothekerne Magt til at holde Vinkjælder, sælge Banket og andet, hvad Materialister have at sælge, efter som deres Benaadningsbrev lyder derom videre.

Efter nogle korte Bemærkninger, om hvorledes Taxten skal forstaas og benyttes, følger denne selv, 62 Kvartsider stor,

hvori Medicamenterne, i et Antal af 1585, ere anførte i alfabetisk Orden, efter deres latinske Navne, hvortil for en stor Del de danske Navne ere føjede¹⁾.

Til Slutning følger en Bemærkning „om Foræringer til praktiserende approbatis Medicis“, ganske i Overensstemmelse med Forordningen af 10. Jan. 1619, med det Tillæg: „Dog hvis Godtfolk Medici Flid og Villighed ydermere med betænke ville, er deres gode Villie og Discretion frit hjemstillet og uforment“.

Ved Udarbejdelsen af denne Taxt maa Professorerne Thomas Fincke og Caspar Bartholin, som udgjorde det medicinske Facultet, have været virksomme, ligesom Matthis Jacobsen, der var Kongens Livlæge og vistnok, lige saa vel som Dr. Oluf Worm, der paa den Tid var Professor i Græsk, maatte henregnes til „Medici approbati“ i Kjøbenhavn, af hvilke iøvrigt kun Dankert Lejel og Esben Nielsen med Sikkerhed vides at kunne have deltaget i Arbejdet²⁾.

Som ovenfor er nævnt, var det ved Forordningen bestemt, at Apothekerne i Kjøbenhavn skulde visiteres 2 Gange aarlig; men dette er neppe blevet overholdt ret længe, saa fornøden et saadant Eftersyn end kunde være. Derimod høre vi af og til om Visitats af Provindsapotheker. Den 10. April 1621 fik Dr. Henning Arnisæus og Dr. O. Worm saaledes Ordre til at rejse til Odense og Kolding „Apothekerne sammesteds at besigtige, om der udi findes den Del, der bør at være hos et oprigtigt Apothek, og ville vi, at Apothekerne skulle gjengive eder, hvis I billigen paa samme Rejse fortærendes vorder“³⁾.

Nogle Aar derefter var der atter Anledning til at undersøge Apotheket i Odense ved en indgaaende Visitats⁴⁾. Om den regelmæssige Visitation af Apotheket i Viborg, som 1626 anordnedes, er tidligere (S. 105) talt.

¹⁾ Herholdt har i Skandin. Lit. Selsk. Skr. 1811, S. 175 f., meddelt nærmere Oplysning om de i Taxten nævnte Lægemidler, hvoriblandt der findes en Del meget besynderlige, der vidne om, at man endnu ikke var kommen ud over det middelalderlige Stade. ²⁾ Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen I., S. 411. ³⁾ Mansa, Bidr. til Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Hist. i Danmark, S. 350. ⁴⁾ Se foran S. 95 - 6.

Den 27. Febr. 1622 skrev Chr. IV til „menige praktiserende Læger i Kjøbenhavn“: „Da Vi forfare, at vort Paalæg om at visitere Apothekerne i Kjøbenhavn ikke efterkommes, befale Vi eder saadant endelig at efterkomme, saafremt I enhver ikke vil have forbrudt 100 Daler, hver Gang eders Forsømmelse findes, havendes tillige Indseende, at aarlig ny Taxt bliver gjort og trykt, synderlig efterdi Vi forfare, i den forrige Taxt en Del saaledes at være anslaget, at det Halvparten bedre Kjøb i det ringeste kan haves til Hamborg og andensteds. Og kan til saadan Taxtsættelse og Apothekers Besigtelse vor Hofmedicus bruges, saafremt han ellers ikke i vor Tjeneste er forhindret“¹⁾.

Da Klager over daarlige Varer og høje Priser stadig vedblev, medens Apothekerne fra deres Side ankede over, at der i Taxten ikke var taget Hensyn til den Fluktuation, der fandt Sted i Priserne paa Medicinalvarer, søgte Regjeringen at afhjælpe Ulemperne ved følgende Anordning:

„Vi Christian IV. Gjøre alle vitterligt, at eftersom vi naadigst forfare, adskillig Uorden paa Apothekerne udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn at forløbe, da paa det saadant maa først afskaffes og siden forekommes, ville vi vores Professoribus, Archiatro (naar han tilstede er) og de kjøbenhavnske Læger, de som nu ere eller herefter kommendes vorder, naadigst paalagt og befalet have, Apothekerne der sammesteds aarligen tvende Gange at besøge, der forfare, om de med gode og ferske Varer af al Slags saa ere forsynede, som gode velbestilte Apotheker med Rette bør at være, saa og om de sig lader nøje med Betaling efter den Taxt, der enten er gjort, eller [som de] paa de Tider, de Apothekerne besøge, gjørende vorder, hvilken Prisens Forandring under samme Medicorum Haand og Segl, saa ofte fornøden, skal gjøres og til Efterretning udi Universitetets Forvaring indlægges. For det sidste, naar Brøst og Mangel paa noget forbemeldte findes, da skulle de Læger, som Apothekerne besøge, saadant udi vort Cancelli indlægge. Udi lige Maader skulle og Lægerne med Badskjærerne have Indseende, at de sig med Medicin at indgive ikke forgribe, og vores derom, saa

¹⁾ Mansa, anf. Skr. S. 349. Not.

og om Apothekerne, udgangne Forordning holder og efterkommer, eller og derom give tilkjende, saa vidt de erfare kunde, der imod at foretages. Hvor efter forskrevne Læger, Apothekere, saa og deres Efterkommere, sig have at forholde, saafremt de saa vel som deres Efterkommere os ikke derfor ville stande til Rette som de, der vores Befalinger ej efterkommer. Ladendes det ingenlunde. Givet paa vort Slot Frederiksborg den 1ste November 1629¹⁾.

Da Anordningen samtidig meddeltes til de medicinske Professorer, Livlægen og de københavnske Læger med et alvorligt Paalæg til dem om at holde sig den efterrettelige, fik de tillige Befaling om at „forene sig om en Ed, som Apothekerne saa vel som deres Svende, som Medicamenta præparere, kan foreholdes, belangendes blandt andet, intet at bruge uden det, som foreskrives, ej heller andre end gode, dygtige Species, med hvis videre I eragte kunne, som med Rette derudi bør at indføres“²⁾.

Kort efter udstedtes det tidligere (S. 77 f.) anførte Kongebrev af 10. Decb. 1629, hvorved der sikredes københavnske Apothekeres Arvinger Ret til Godtgjørelse af Efterfølgerne for de brugbare Varer, der fandtes i Apotheket.

Det er om disse forskellige i Apothekervæsenet indgribende Bestemmelser, at den kongelige Livlæge Dr. Henning Arnisæus udtaler sig i et Brev, dat. Greve 18. Nov. 1629, til Dr. Thomas Fincke, Decanus i det medicinske Facultet. Heri hedder det bl. a.:

„Impetrarunt nuper ambo Pharmacopæi privilegium regium, quo tota supellex, quæ ad officinam pertinet, ut et copia medicamentorum, quæ præsto esse posset in articulo mortis, allodialibus et hæreditariis bonis, unâ cum annexo jure apertendi officinæ, accenseretur, eâ tamen lege, ut Regi jus esset, per Medicos examini subicere, et si dignus visus fuerit, ut is non prius pleno jure uti posset, quam a Rege confirmationem obtinisset“³⁾.

Disse Originalens Ord ere af J. D. Herholdt i hans „Bidrag

¹⁾ Københavns Dipl. III, S. 92. ²⁾ *Ibd.* V, S. 114—5. ³⁾ Bartholin, *Cista medica*, p. 311.

til Apotherkonstens og Medicinaltaxtens Historie i de danske Stater“ oversatte saaledes: „Begge Apothekerne have nyligen erholdt kongeligt Privilegium: at alle deres Redskaber og alle deres Lægemidler skulle, naar Dødsfald mellem dem indtræffer, gaa i Arv til deres Afkom, tillige med Tilladelsen at aabne Officinerne; dog paa det Vilkaar, at Kongen forbeholder sig at lade den, der skal modtage Apotheket, prøve af Medici, og, naar han er befunden at være duelig, da allernaadigst at stadfæste hans Privilegium, førend han maa gjøre Brug af det“¹⁾.

Herved er nu at mærke, at Arnisæus's Brev, der er dateret 18. Novb., altsaa før det omtalte Kongebrev af 10. Decb. 1629, indeholder mere end Kongebrevet i dets nu foreliggende Form, idet alt, hvad Arnisæus har, fra „unâ cum annexo jure“ („tillige med Tilladelsen til at aabne Officinerne“) mangler i den kongelige Udfærdigelse.

Det noget gaadefulde i dette Forhold kan maaske forklares derved, at Arnisæus hos Kansler Christian Friis (med hvem han stod i nærmere Forbindelse) har set et Udkast til Kongebrevet, som dog senere er blevet ændret. At imidlertid baade Privilegiernes Overgang fra personlige til reelle og en Prøvelse af vordende Apothekere stod paa Dagsordenen, er dog sikkert nok. Men naar vore fortjente Medicinalhistorikere Mansa og Ingerslev udelukkende have holdt sig til Livlægens Beretning, have de dog maaske foregrebet Udviklingen²⁾.

Af de øvrige Dele af Arnisæus's Brev ses for øvrigt, at Kansleren havde sin Opmærksomhed henvendt paa at faa Apothekervæsenet bragt paa en god Fod, noget, der vel kunde behøves, da Hovedstaden netop paa den Tid hærgedes af en farlig Smitsot. For sit eget Vedkommende udtalte Arnisæus, at han ansaa én aarlig Apothekvisitats for tilstrækkelig, og at han vilde tale med Kongen derom. Selv var han villig til at deltage i den, naar han opholdt sig i Kjøbenhavn. En Revision af Apothekertaxten ansaa han for nødvendig, da de Priser, der i Udlandet betaltes for Varerne, varierede og

¹⁾ Skandin. Lit. Selsk. Skr. 1811, S. 184.   ²⁾ Nyt hist. Tidsskrift I, S. 250. Ingerslev, Danm. Læger og Lægevæsen I, S. 422.

jævnlig forhøjedes. Tillige gjør han den rigtige Bemærkning, at Taxten var mangelfuld, eftersom faa kemiske Midler vare anførte i den, skjønt Brugen af saadanne tiltog fra Dag til Dag. Hvad Eden angik, var Esaias Fleischer for sit eget og sin Svends Vedkommende villig til at aflægge den, medens den Pharmaceut, der bestyrede det Stein'ske Apothek under Arvingens Mindreaarighed, havde gjort Indvendinger, som Arnisæus dog mente, der ikke burde tages Hensyn til.

Det lader ikke til, at de kjøbenhavnske Læger have haft megen Lyst til at fordybe sig i Apothekernes Mysterier, da de den ene Gang efter den anden ved kongelige Befalinger saa at sige maatte drives til at visitere.

Herom vidner følgende Kongebrev til de medicinske Professorer, Hofmedicus og andre „residerende Medici“ i Kjøbenhavn:

„Christian IV. V. s. G. t. Vider, eftersom vi Eder naadigst haver ladet befale, at I Apothekerne her udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn skulle visitere og besøge, og derudi forfare, om de med nøjagtige, gode, friske og fornødelige Varer ere forsynede, saa og med saa dygtige Svende og saaledes forfarne, som det sig bør; og eftersom vi forfare, saadant ikke endnu at være efterkommet, forundre vi os alvorligen, og ville vi, at I derfor her efter, to Gange om Aaret eller én i det ringeste, forskrevne Apotheker her i Kjøbenhavn visiterer og forskrevne Lejlighed med Flid forfarer; og saa fremt nogen af Eder, enten af de ældste eller yngste, forhindrede ere, naar samme Visitats forrettes skal, at I da, som tilstede ere, uden Forsømmelse det forretter, saa og hvis Mangler, som I der udi befinde, strax Apothekerne lader remedere og forbedre, og strax derefter derom forfarer, om det sket er, saa og derforuden Eders skriftlige Forretning derom udi vores Cancelli indlægger. Kjøbenhavn den 11. Sept. 1635¹⁾).

I et Brev af 6. Febr. 1636 omtaler Professor Oluf Worm, at han var optagen af den Visitation af Apothekerne, som ved Kongens ovenstaaende Brev strængeligen var paalagt Lægerne

¹⁾ Kbhvns. Dipl. V, S. 172.

i Kjøbenhavn¹⁾. Ligeledes berører han, at han i Maj 1638 efter kgl. Befaling visiterede Apotheket i Helsingør²⁾. Men i Længden synes dog heller ikke ovennævnte Befaling at have formaaet at overvinde Lægernes Ulyst til at visitere Apothekerne. I alt Fald beretter Thomas Bartholin, at den tidligere Forordning (af 1. Novb. 1629) under 11. Maj 1639 blev fornyet, og at Collegium medicum ligesom forrige Gang (se foran S. 131) samtidig fik Befaling om at udarbejde Formularer, efter hvilke Apothekerne og deres Svende skulde edfæstes, idet Lægerne samtidig alvorlig skulde formane dem til nøje at rette deres Forhold efter Edens Forskrift³⁾.

Da de i Henhold til denne Befaling affattede Edsformularer ere bevarede, skal en dansk Oversættelse af den i Cista medica meddelte latinske Text af Apothekereden hidsættes.

„Jeg N. N., der ifølge hans kgl. Majestæts naadigste Vilje er udset til Apotheker i Staden Kjøbenhavn, sværger ved Gud og hans hellige Ord, at ville være flittig, tro og stadig i denne min Bestilling, og lyde hans kgl. Majestæts Forordninger om Apothekere efter alle deres Ord og Artikler, at holde Apotheket saaledes ved Magt, at intet unyttigt, forældet eller forfalsket Medicament bliver anvendt, præpareret eller solgt af mig, ej heller tillade at det sker, og ikke sælge de gode Varer, „vel species ipsas vel labores“, til en højere Pris, end den, som den udstedte Taxt foreskriver, eller som i Fremtiden vil blive fastsat efter de forandrede Tidsforhold. Alle Composita vil jeg trolig tilberede af de rette Bestanddele, og ikke sælge saadanne, som ere opriskede eller opspædte med en eller anden Tilsætning. Og naar en Læge foreskriver noget, og deriblandt findes Species eller composita, som jeg ikke haver, skal det ikke være mig tilladt at tage noget Erstatningsmiddel uden Raadførelse med Lægen, for at han selv kan ordinere, hvad der helst skal bruges i Stedet. Jeg lover ogsaa at holde dygtige,

¹⁾ O. Wormii Epistolæ, p. 480. ²⁾ O. Wormii Epistolæ, p. 489.
³⁾ Bartholin, Cista medica, p. 314. At Apothekerne forevrigt allerede tidligere vare edfæstede, ses af det ovf. S. 79 omtalte Privilegium for Apotheker Woldenberg af 1635, hvori der udtrykkelig henvises til den af ham aflagte Ed.

tilstrækkelige og erfarne Svende, og have god Opsigt med dem, at alle Medicamenter tilberedes trolig og redelig og ikke af ukyndige og uvidende Drengene (famulis). Ligeledes, at baade jeg og de, naar Visitationer finde Sted, vil og skal fremvise alle Varer i Apotheket, at det kan skjønnes, om de due noget og bør bevares, eller om de strax skulle kasseres; og i det hele, tilligemed mine Svende og Drengene, udføre alt med den Troskab, der sømmer sig for en hæderlig Mand og tro Apotheker, og som jeg med en god Samvittighed haaber at kunne forsvare det for den almægtige Gud og den høje Øvrighed“.

Svenden lover i sin Ed at være omhyggelig og flittig i sin Tjeneste, at være sin Mester og Lægerne tro og lydige og ikke tilberede noget farligt eller unyttigt Lægemiddel, eller tilsætte noget, at holde sig Taxten efterrettelig og tilberede Lægemidlerne alene efter Lægens Recept, samt forespørge Lægerne, naar noget manglade, aabent fremvise alt ved Visitationerne, og i alle Maader opføre sig, som det sømmer sig for en ærlig og tro Apothekersvend.

Disse Formularer bleve af Fakultetets Decanus, Dr. Thomas Fincke, tilstillede Hofmedicus, Dr. Jac. Fabricius, der i et Brev, dat. af det kgl. Slot 8. Nov. 1639, gav dem sit fulde Bifald og ganske henstillede til Decanus, naar og hvor Eden skulde aflægges af Apothekerne og deres Svende¹⁾.

Det er allerede berørt, at baade Apothekerne og Publicum — hvorvel af meget forskellige Grunde — ønskede Apothekertaxten revideret. I et Brev af 6. Febr. 1636 omtaler Dr. Oluf Worm, at han og hans Kolleger i Kjøbenhavn vare optagne af Revision af Taxten, „da baade Apothekerne daglig klage over, at de under de nuværende Konjunkturer ikke kunne sælge Varerne saa billig, og de syge over, at de nødes til at betale Lægemidlerne dyrere, end det er foreskrevet“²⁾. Ogsaa blandt Lægerne var Ønsket om en Revision levende, som det ses af et Brev af 12. Jan. 1638 fra Dr. Henrik Küster i Nykjøbing p. F. til Worm, hvori han skriver: „Vi længes her højlig efter en ny Udgave af Medicinaltaxten; ved en saadan ville I i høj Grad kunne gavne

¹⁾ Cista medica, Locul. XXVII. ²⁾ O. Wormii Epistolæ, p. 480.

Almenheden, saa at Apothekerne, disse Pengeravne, ikke skulle faa yderligere Lejlighed til at udsuge Befolkningen“ (ne ansa major detur Pharmacopæis, istis pecuniarum accipitibus, deglubere vulgus¹⁾). Hertil svarede Worm: „En Medicinaltaxt i den Skikkelse, som Apothekerne ønske den, er vel færdig; men da vi synes, at de under Henviſning til Tidernes Vanskelighed, den høje Told og den store Risico²⁾, have været temlig ubillige i Ansættelse af Priserne, saa ere vi endnu i Tvivl, om det ikke er bedre at udsætte Udgivelsen til bedre Tider“³⁾.

Tvivilene maa have faaet Overvægten, da den nye Taxt først udkom 6 Aar senere. Den Formodning er udtalt, at dens endelige Fremkomst er bleven fremskyndet ved den ondartede, smitsomme Epidemi, som udbrød i Slutningen af 1644 i Kjøbenhavn, og som gav Anledning til Gjennemsyn af de 1619 publicerede Regler og Forskrifter angaaende pestagtige Sygdommes Behandling, hvorpaa trykte Receptformler med tilføjede Taxtpriser paa de brugelige Pestmidler bleve offentlig bekendtgjorte og desuden henlagdes paa Apothekerne til Underretning for Pest-Chirurgerne (Bartskjæerner) og for Folket⁴⁾. Saa meget er i alt Fald vist, at en ny Apothekertaxt udkom snart efter. Den bærer følgende Titel:

„Apotecker Taxt, Huorledis Medicamenta, simplicia oc composita, som hoss tre Privilerede Apoteckere her i Kjøbenhaffn, saa vel som hoss andre Apoteckere herudi Kongerig, tillkiøbs findis, effter denne Tids oc steds leilighed selges, etc. Effter Kong. Majest. Naadigste Befaling aff Medicis sammesteds forfattet. Samt nogle Medicinalordnings Artickle, aff Kongelig Majestæts der om vdgangne Breffue aff samme Medicis vddragne oc nu igien reviderit. Prentet i Kjøbenhaffn aff Georg Lamprecht. Oc hos Jochim Moltken at finde. Anno MDCXLV“.

Taxten indledes med følgende kgl. Brev om Anledningen til dens Udstedelse:

¹⁾ O. Wormii Epistolæ, p. 482. ²⁾ Nemlig ved Indkjøbet og Transporten af Medicinalvarer fra Udlandet. ³⁾ O. Wormii Epistolæ, p. 483. ⁴⁾ Herholdt i Skandin Lit. Selsk. Skr. 1811, S. 189.

Vi Christian IV. G. a. v., at eftersom vi af adskillige vore Undersaatters klagelige Angivende naadigst komme udi Forfaring, hvorledes Apothekerne her i vort Rige Danmark sig understaa, deres Medicamenter og Droguer for ganske ubillig og fast ulidelig Pris at sælge og afhænde, hvorudover de, som ved ringe Middel ere, mesten foraarsages, endog de vel haardt trænge, sig Medicin og Lægedom ganske at entholde, og saaledes ikke bruge de Middel, som Gud den Allershøjeste forordnet haver, enten Sygdomme med at forekomme eller og ved hans naadige Bistand at curere. Da paa det saadan Ulempe med alle maa afskaffes, og Apothekerne saa vel som andre noget vist kan vide, hvorefter de dennem udi Medicamenternes Afhændelse og Kjøb skulle rette og forholde, have vi naadigst for godt anset, en almindelig og billig Taxt paa alle de Medicamenter, som i et velbeskikket Apothek med Rette bør at findis, af os elsk. hæderlig og højlærde Liv-Medico og Facultate medica i Universitetet her i vor Kjøbsted Kjøbenhavn at lade gjøre og forfatte, hvilken vi ville, Apothekerne overalt i vort Rige Danmark uden Modsigelse eller Forvendelse uryggeligen skulle holde og observere. Og eftersom vi noksom kunne befinde, en Part Apothekere mod forskrevne Taxt sig ville forgribe, menende, den gemene Mand sig derpaa ikke at kunne forstaa, om de den holder eller ej, ville vi dennem hermed have advaret, at saafremt saadant befindes, være sig hvor ringe det og være kunde, eller og at de de Medicamenter holder og afhænder, som af Medicis gamle, forfalskede eller udygtige kunde eragtes, skulle de ej alene deres Bestilling straxen have forbrudt, men endog derfor stande til Rette som de, vores naadigste Befaling modvilligen overtræder og foragter. Vi ville og Medicos strengeligen have injungeret, at saafremt de fornemmer Nogen mod samme af Medicis forfattede og her hosføjede Taxt sig at forgribe, de det da giver tilkjende, og med Ingen i nogen Maade ser igjennem Fingre, med mindre de os selv dertil vil svare. Hvorefter enhver, som vedkommer, sig kan have at rette og for Skade at tage Vare. Givet paa vort Slot Kjøbenhavn den 4. Maj 1645“.

Her efter følger i Taxten: „Nogle Artikler, uddragne af

kgl. Majest. Brev om Medicis, Apothekere, Bartskeerere, Chymister, Oculister etc.“.

Disse 6 Artikler ere næsten enslydende med Artiklerne i Taxten af 1619, kun er der indskudt den Bestemmelse vedrørende Visitatserne, at de skulde udstrækkes til Apothekerne udenfor Hovedstaden, ligesom disse ogsaa skulde rette sig efter Taxten. Den 7de Artikel (se foran S. 128) fattes i Taxten af 1645. Medicamenterne ere i selve Taxten opførte i et Antal af 2082 under et stort Antal Afdelinger med særlige Overskrifter; undertiden forekommer et og samme Middel paa flere Steder, og i det hele bærer Arbejdet ikke Præg af at være affattet med synderlig Nøjagtighed¹⁾. Da Dr. Küster kort efter Værkets Publication gjorde Worm opmærksom paa, at det vrimlede af Fejl, fralagde denne sig al Andel deri, da han — saa underlig det end maa forekomme os — siger, at han ikke havde set det, før det forelaa trykt²⁾. Da det medicinske Facultets Decanus, Dr. Thomas Fincke, nu var en ældgammel Mand, har han vel heller ikke haft videre med Sagen at gjøre, og det maa vistnok derfor antages, at den kgl. Livlæge, Dr. Jacob Fabricius, samt Professor og Stadsphysicus, Dr. Simon Paulli maa dele Æren eller Skammen for Udgivelsen af dette Arbejde³⁾, i hvilket Apothekerne vel ogsaa have haft deres Andel, skjønt de snart viste sig misfornøjede med den ny Taxt, uagtet den var meget fordelagtigere for dem end den gamle⁴⁾.

Skjønt Christian IV's Bestemmelser sigtende til Apotheker- og Lægevæsenets Ordning i og for sig vare klare og tydelige nok, blev de dog langt fra overholdte. Det var forbudt Apothekerne at befatte sig med Lægepraxis, men denne havde dog en uimodstaaelig Tiltrækning for dem, selvfølgelig paa Grund af den dermed forbundne materielle Vinding. Dette ses blandt andet af et Brev fra Th. Bartholin, hvori han ytrer: „Jeg ved

¹⁾ Nærmere Oplysninger om Taxten ere af C. T. Barfoed meddelte i Arch. f. Pharm. XXIII, S. 492 ff. ²⁾ O. Wormii Epistolæ, p. 538—9. ³⁾ Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen I, S. 415—6. ⁴⁾ O. Wormii Epist., p. 541.

ikke, hvorfor overalt Huden kløer saaledes paa Apothekerne, at de ikke kunne holde sig paa deret eget, thi som oftest give de sig af med tomt Praleri, og i Smug øve de Lægevirksomhed¹⁾. Da Befolkningens Misfornøjelse med Apothekernes Forhold overfor Publikum, og over at de ikke holdt sig til Taxten, kom for Regjeringens Øren, udgik der følgende Kongebrev til de medicinske Professorer Oluf Worm og Simon Paulli:

„Frederik III osv. Da vi forfarer, Apothekerne her i Riget en Del slet at være forseet med hvis der fornøden gjøres, Varerne og alt for højt at sættes og sælges, saa og desforuden saa høj Forseelse af en Del deres Betjente at begaas, som billigen bør remederes, da paa det her, ligesom andet Steds, en hvis Ordinants maatte gjøres, og al Uorden saa vidt mulig afskaffes, bede vi Eder og naadigst ville, at I med forderligste Eder her i Kjøbenhavn samler, og der siden paa vor videre naadige Ratification forfatte først en ret Apothekertaxt, paa hvad der i et velbestilt Apothek her i Riget bør at have og behøves kan, og siden ret Ordinants, hvorefter Apothekerne selv og deres Svende og Dreng sig i al Ting skulle have at rette, med hvad mere forskr. Apothekere, Svende og Dreng bør vide og i Agt have, og det saaledes, at det siden til alles Efterretning i Dansk Sprog, saa vidt ske kan, vorder publiceret. Herforuden haver I og en Form af Ed at forfatte for forsk. Apothekere, deres Svende og Dreng, saa og os Eders underdanigste Betænkende at forstændige, hvorledes I formene, Inspectionen og Visitationen over Apothekerne, og hvis bifaldet vorder, her i Byen saa vel som andensteds i Riget aarlig bedst kunde anstilles, saa ville vi os siden videre derpaa naadigst vide at resolve. Dat. 2. Oktober 1651²⁾).

Nogen ny Ed eller ny Taxt udkom dog ikke under Frederik III; derimod blev der udarbejdet en Art Pharmakopoe, den første af sit Slags her i Landet. Den udkom i Aaret 1658 under Titel:

„Dispensatorium Hafniense jussu Superiorum a Medicis

¹⁾ Th. Bartholin, Epist. med., Cent. II, S. 419. ²⁾ Mansa, Bidr. til Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Hist., S. 452.

Hafniensibus adornatum, Thomas Bartholinus Dr., in Reg. Acad. Hafn. Med. Professor & Decanus, publici juris fecit“.

Skriftet var, som det fremgaar af Fortalen, udarbejdet af Bartholin i Forening med Kongens og Stadens første Læger, Jacob Janus, Peter Bülche, Simon Paulli, Christian Fabricius, Poul Moth, Jacob Svabe, Henrik Fuiren og Ahasverus Payngk. Det indledes med en Dedication til Frederik III, der i Oversættelse lyder omtrent saaledes¹⁾:

„Naadigste Konge! Dig, vor Velfærds og Lykkes Forsvarer, tilegne og hellige vi, i dybeste Underdanighed og besjælede af det bedste Haab, dette vort Skrift, som indeholder en Samling af de Midler, med hvilke vi efter Evne bekæmpe Sygdom og Død. — Saavidt er det formedelst Aarhundredets Ulykker kommet med os, at det vil være ude med vor Agtelse som med vore Bestræbelser for den offentlige Sundhedssag, hvis ikke Du snart kommer Medicinalvæsenet til Hjælp. Højst ubillige ere Lægernes Kaar; thi Had skjenkes dem istedenfor Belønning, og Snarer lægges allevegne for dem af uindviede. Upaataalt udøver Enhver Lægekunsten, og udsætter derved vort guddommelige Kald for Almuens Foragt. Og vi, som Dag og Nat arbejde for det almene Bedste, ere til Spot og Spe for de usleste Skabninger. Vi indstille derfor denne offentlige Sag til din Kjendelse, retfærdige Dommer. Vort Velfærd er flygtet og vil for evig blive borte, hvis ikke Du, Statens Styrer, snarligen kalder det tilbage. Forgjæves ere vore Bestræbelser, og unyttigt vil ogsaa dette vort Arbejde synes, i hvilket vi have opstillet og rettet mange Medicinal-Formler, thi kun faa ere Yndere af gode Forskrifter, og neppe én Kvaksalver kan renses ved tusinde Pund Nyseurt. — Dig, store Konge, anbefale vi derfor underdanigst vor Uskyld og vor Beskyttelse. Du, vort Fædrelands og vor Friheds Vogter, tillade naadigst, at Sandhedens Tjenere, som ubilligen ere foragtede, og den sukkende Hygæa, maa finde et Tilflugtssted hos Dig“ etc.

Efter denne af „Medici“ underskrevne Dedication følger en

¹⁾ Herholdts Oversættelse i Skandin. Lit. Selsk. Skr. 1811, S. 195—6, er benyttet.

Fortale, forfattet af Th. Bartholin, hvori han bl. a. siger: „Vi have beholdt de forældede Midler, Mithridat, Theriak etc., som Almuen paastaar ikke kan forandres uden Fare for Helligbrøde; man maa gjøre den ærværdige Ælde og Menneskenes overtroiske Slægt nogen Indrømmelse“.

Bogen indeholder forøvrigt paa 288 Sider en speciel Beskrivelse af henimod 800 Midler, afdelte i 20 Klasser. Den angiver Midlernes Sammensætning og Vægtforholdet af de enkelte Dele. Nogen ny Apothekertaxt udkom derimod ikke paa denne Tid, saa at Taxten fra 1645 indtil videre vedblev at gjælde.

Den Opløsning i alle Forhold, som den langvarige og ødelæggende Krig med Sverig havde medført, maatte efter Freden (1660) gjøre det nødvendigt for Regjeringen at søge at faa en Ordning af Medicinal- og Apothekerforholdene, ligesom man ved en Forordning af 4. Decbr. 1660 søgte at ordne den Handelsret, som tilkom Urtekræmmerne, og den, hvorpaa Apothekerne maatte gjøre Krav¹⁾. Da Lægernes i Dedicationen til ovennævnte „Dispensatorium“ fremsatte Klager ikke havde kunnet skaffe sig Ørenlyd under Krigslarmen, fremkom de efter Freden med en ny Forestilling til Kongen om de forskjellige Misligheder, som de alt længe havde beklaget, særlig at Apothekerne optraadte som Læger, eller fandt deres Regning ved at forsyne Kvaksalverne med de Medicamenter, som disse anvendte til deres Kure. I den Anledning udfærdigedes følgende Kongebrev til Decanus Medicinæ, Professorer og Doctores:

„Frederik III osv. Eftersom for os er andraget, hvorledes mange Abuser iblandt Empiricos, Apothekere og andre, som sig Medicinæ praxin understaa at antage, skulle passere, saa at baade det medicinske Facultet bliver foragtet, og mange Mennesker ilde betjent, saa ville vi, at I delibarerer over, hvorledes desligeste Disordres kunne remederes, og at I ind-

¹⁾ Mansa, Folkesygdomme, S. 445. At Sagen havde været til det medicinske Facultets Betænkning, ses af Bartholins Skrift: *De Medicina Danorum domestica*, p. 180—3, hvor ogsaa Facultetets Betænkning gjengives paa Latin.

sender i Vort Cancelli til naadigst Ratification eders Forretning. Kbhvn. 30. Jan 1661¹⁾.

Ved Meddelelsen af dette Kongebrev har Mansa i sin Tid bemærket: „Uagtet Kongen og det medicinske Facultet saaledes synes at have været enige, henstod Sagen dog, ubegribeligt nok, i længere Tid uafgjort“. Hertil maa bemærkes, at det i alt Fald ikke var Lægernes Skyld, naar der ikke kom nogen snar Afgjørelse. Det kan nemlig neppe være tvivlsomt, at vi i det Afsnit af Thomas Bartholins Skrift „De medicina Danorum domestica“ (Hafn. 1666; Fortalen er dat. Hagested 20. Oct. 1665), der har til Titel: „De Pharmacopœa Danica“, have en latinsk Gjengivelse af det Forslag til en Læge- og Apothekervæsen omfattende Forordning, som Facultetet og Lægerne i Kjøbenhavn have indgivet. Paa Dansk vil dette ret interessante Stykke lyde omtrent saaledes:

- I. Ingen maa enten i Byen Kjøbenhavn eller andensteds i Rigerne Danmark og Norge udøve Lægepraxis eller udgive sig for Doctor i Medicinen, før han har fremstillet sig for Decanus og det medicinske Facultet ved Kjøbenhavns Universitet og fremlagt Vidnesbyrd om at være lovlig promoveret, samt paalidelige Beviser for, hvorfra han er kommen, og hvorledes hans Vandel har været andensteds, eller i fornødent Fald her har aflagt [ny Prøver paa sin medicinske Uddannelse. Dog medfører denne Bestemmelse ingen Forpligtelser for dem, som enten af hans kgl. Maj. indkaldes som Livlæger eller Hoflæger, eller som ved Universitetet i Kjøbenhavn ere hædrede med Doctorgraden.
- II. Ingen Indfødt maa for Fremtiden søge Doctorgraden andre Steder end ved Universitetet i Kjøbenhavn, og de, som herefter opnaa Doctorgraden i fremmede Lande, skulle alligevel fremstille sig for det medicinske Facultet og i fornødent Fald, efter nærmere Forskrift fra Decanus, aflægge en Prøve paa deres medicinske Uddannelse, dersom de enten ville forsøge deres Lykke i Fædre-

¹⁾ Mansa, Folkesygdomme, S. 454 (Sjæl. Tegn. XXXV, 72).

- landet eller have Adgang til de samme Privilegier som de andre Doctorer.
- III. Og for at ingen skal undskylde sig af økonomiske Grunde, skal der fastsættes en rimelig Betaling, der ikke maa overstige en Sum af 40 à 50 Daler, som skal erlægges ved Doctorpromotionen, der til Bedste for dem, som af Hensyn til Udgifterne enten ikke ville eller ikke kunne erhverve Doktorgraden i Frue Kirke, maa holdes i Collegium superius.
  - IV. Alle Læger, som ville anses for lovlig approberede, skulle uden Undtagelse indføres i det medicinske Facultets Matrikel af Decanus med Angivelse af Tid og Sted for Promotionen, og et Vidnesbyrd om denne Indskrivning skal udfærdiges af samme.
  - V. Hvis der i Provindsen eller i andre Provindsbyer søges en Læge, skal han approberes af det medicinske Facultet.
  - VI. Ingen uden Læger, som ere promoverede og autoriserede af det medicinske Facultet, maa til syge udlevere Medicin til indvortes Brug. Alle andre, Apothekere, Bartskjærere, Destillatører, Oculister, Brokskjærere, Markskrigere og Kvaksalvere, af hvilket Navn og Kjøen de nu ere, skulle holde deres Fingre herfra, de Lægedrikke mod Fald, Stik eller Saar undtagne, som ere indrømmede Chirurgerne; dog bør man i disse og andre farlige Tilfælde spørge en approberet Læge til Raads.
  - VII. Det medicinske Facultet skal sørge for, at Apothekerne i Kjøbenhavn visiteres mindst et Par Gange om Aaret, og at unyttige Sager sammesteds ufortøvet bortkastes, samt drage Omsorg for, at Apothekerne forsynes med de Varer, som kræves til Byens Behov.
  - VIII. Samme Hverv og Myndighed skulle ogsaa de andre approberede Læger i Rigets øvrige Byer have, og hvor der ikke er nogen Læge paa Stedet, skal den nærmestboende Læge føre Tilsyn med Apotheket.
  - IX. Samme medicinske Facultet skal af alle nulevende og fremtidige Apothekere kræve en Ed, affattet af Decanus,

- som derpaa skal indskrive deres Navne i Matriklen. Det samme skulle ogsaa andre Læger i de øvrige Byer gjøre, og oversende Eden til Decanus
- X. Decanus og det medicinske Facultet skal tillige med Oldermændene for Bartskjæerne (Chirurgus senior) examinere alle chirurgiske Kandidater, førend de optages i Bartskjæerer-Lauget (Societas Chirurgorum) eller faa Lov til at udøve den chirurgiske Kunst, for at det kan prøves, om de have gjort saadanne Fremskridt i Chirurgi og Anatomi, at Udøvelsen af disse Kunster kan tilstedes dem uden Fare.
- XI. Det medicinske Facultet skal ogsaa sørge for, at Byen er forsynet med gode og kyndige Jordemødre; derfor skal enhver Kvinde, som vil udøve Jordemoderkunsten, først indfinde sig hos Decanus, for at han tillige med det medicinske Facultet og Overjordemoderen kan undersøge, om hun er egnet til at paatage sig Hvervet, og hun skal have Vidnesbyrd om Dygtighed af Decanus, før hun aflægger Ed for Byens Øvrighed.
- XII. Hvert Aar skal der af det medicinske Facultet udnævnes to ordinære Visitorer, som ofte og uden Varsel skulle visitere Apothekerne, og de skulle skiftes til omhyggelig at føre Tilsyn med alt derhen hørende, saa at alt foregaar efter de kgl. Forordninger. Indtræffer der betydelige Fejlgreb, eller opdages der maaske fremmede Recepter, skulle de strax tage dem med sig til Decanus, for at han kan sammenkalde Facultetet og raade Bod derpaa, saaledes at baade Apothekerne og Ophavsmændene til saadanne Fejlgreb kunne blive straffede efter Fortjeneste.
- XIII. Under Pest eller andre smitsomme Sygdomme skulle Lægerne, da de ikke ere forpligtede til at besøge de syge, hvis man ikke kan faa dem dertil for gode Ord og Betaling, foreskrive Kur og Lægemidler, tilligemed en rimelig Betaling for Apothekerne, for at Folk kunne blive hjulpede ogsaa uden Lægens Bistand.

- XIV. Naar Lægen foreskriver kemiske Lægemidler eller stærkere Medicamenter, skal han afholde sig fra kemiske Tegn, men skrive sine Formler med rene Ord, for at Fejltagelse kan undgaas hos Apothekerne, og de syge ikke lide nogen Skade.
- XV. Enhver approberet Læge, hvad enten han bor inden- eller udenbys, skal stedse skriftlig eller mundtlig have Forbindelse med Decanus, saa at der idetmindste 4 Gange om Aaret sker Meddelelse om, hvad nævneværdigt der indtræffer, vedrørende Læge- eller Naturvidenskaben, for at det kan blive indført i Facultetets Forhandlingsprotokol.
- XVI. Lægerne skulle for deres Omhu med Tilsyn og Visitation af Apothekerne have den Løn, at de, naar de selv eller deres Hustruer blive syge, skulle have Medicamenter fra Apothekerne til en billigere Pris. For Lægernes øvrige Kure skulle alle hæderlige syge yde et saadant Honorar, at billige Læger maa blive tilfredse. Men hvis det gaar anderledes til paa nogen af Siderne, bør alle overholde det af Kong Chr. IV, højlovlig Ihukommelse, udstedte Rescript af 10de Januar 1619.
- XVII. Apothekerne skulle rette sig efter alle dette Facultets Medlemmer og approberede Læger samt yde dem al skyldig Hæder; de maa ikke modtage, tilberede eller lade tilberede Recepter, som ikke ere skrevne eller godkjendte af en approberet Læge. De skulle fæste paalidelige Svende og fremstille dem for Facultetet, overfor hvilket de edelig skulle forpligte sig til trofast og omhyggelig at gjøre deres Pligt og overholde alt, hvad der er forordnet om Apothekerne. Men Disciplene maa ikke modtage eller tilberede Recepter, før deres Læreaar ere forløbne.
- XVIII. Alle Recepter, som skulle tilberedes paa Apothekerne, skulle underskrives af en approberet Læge, med Angivelse af Datum og den, for hvem den udstedes. Og hver Læge skal have sin Seddel tilbagesendt, underskreven af den Apotheker eller Medhjælper, som har tilberedt Lægemidlet, og det skal ske, naar en Kur er endt, eller naar

Betalingen erlægges af den syge, for at man paa den Maade kan undgaa forskjellige Fejltagelser. Dog kan man godt lade de syge faa Recepten, hvis de ønske det. Fremdeles skal Lægemidlets Navn skrives paa Æsken eller Blanketten, førend den sendes til den syge, for at der ikke skal begaas nogen Fejl.

XIX. Alle Apothekere i dette Rige skulle rette sig efter det Dispensatorium, som fornylig blev udarbejdet af Lægerne i Forening og offentliggjort Aar 1658, og de skulle udsælge deres Medicamenter for en saadan Pris, som den Taxt, der vedtoges af Lægerne, foreskriver.

XX. Apothekerne skulle forsyne deres Officiner med gode, friske og uforfalskede Medicamenter, og de skulle holde deres Huse aabne Dag og Nat, Helligdage og Hverdage. De maa ikke udsætte Tilberedningen af foreskrevne Lægemidler, men saa hurtig som mulig betjene de syge efter deres Behov, særlig hvis Sygdommen er akut eller pludselig paakommen, eller naar Barselkoner ere i Barnsnød.

XIX. Simplicia skulle de indsamle og opkjøbe paa en be-
lejlilig Tid, og opbevare dem i rene, veltillukkede
Krukker og Æsker, eller ophænge dem i rene Lærreds-
poser, for at deres Kraft bedre maa holde sig. Destil-
leringen skulle de foretage i Glas eller Tinkar.

XXII. Naar Apothekerne tilberede eller sysle med purgerende Medicamenter, Gifte eller lignende, saasom Sublimat, Præcipitat, Kviksølv, Antimon, Arsenik, Vitriol o. s. v., skulle de dertil bruge særskilte Krukker, Vægte, Mortere, Knive, Borde, Sigter o. s. v.

XXIII. Ingen Apotheker, Medhjælper eller Lærling maa til ubekjendte Tjenestepiger eller til mistænkelige Personer sælge Gifte eller Medicamenter, der tjene til at drive Menses, fremkalde Abort eller til at gjøre anden Slags Skade. Derfor skal Apothekeren alene have disse Ting i Forvaring, at han kan aflægge Regnskab derfor, hvis der indtræffer et Uheld.

- XXIV. Naar et Compositum er brugt op, skal man lade Facultetet det vide, for at to Doctorer kunne være tilstede, naar den ny Forsyning tilberedes. Disse Læger skulle ogsaa, til Vidnesbyrd herom, med egen Haand indskrive Aar og Dag for Tilberedelsen paa Æsker eller Krukker og optegne det i Apotekerbogen. Composita, som findes i Apotekerne uden Lægernes Paaskrift, skulle de bortkaste som ubrugelige.
- XXV. Det skal være Apotekerne strængt forbudt at forandre noget i Lægernes Recepter. Men findes der i en Recept, som er udstedt af en Læge, Simplicia eller Composita, som de ikke have, eller noget, de ikke forstaa, eller som de ere i Tvivl om, saa skal det meldes til den Læge, som har forordnet Recepten, for at han selv kan indsatte noget andet eller forklare sin Recept.
- XXVI. Uden en approberet Læges Samtykke maa ingen Kirurg aarelade en syg under farlige Sygdomme. Heller ikke maa Bartskjærere under lignende Sygdomme sætte Blodkopper eller give andre Raad uden Lægens Vilje. Og Jordemødre maa ikke understaa sig at give Barselkoner eller andre Kvinder noget ind, uden at have raadspurgt Læger.
- XXVII. Brokskjærere, Stensnidere og Oculister skulle holde sig fra Brok- eller Stenskjæring samt fra Borttagelse af Stær eller Behandling af andre farligere Øjenlidelser, indtil en approberet Læge ved Medicamenter til indvortes Brug har forberedt den syge, og samme Læge skal dernæst overvære Operationen og lede den øvrige Kur.
- XXVIII. Markskrigere eller Kvaksalvere, eller hvad de ellers kaldes, skal det være aldeles forbudt at sælge deres Varer offentlig eller privat, eller at give syge noget som helst.
- XXIX. Hver den, som befindes at overtræde disse Bestemmelser, skal for hver Gang straffes med en Bøde af 100 Dalere, og desuden skulle Apotekere, Chirurger og andre miste deres Laugsret eller Privilegium, hvis

de ikke senere underdanigst erhverve sig den tilbage af Hs. Majestæt. Andre Markskrigere og Folk af den Kaliber, som give sig af med, hvad der ikke vedkommer dem, skulle straffes med Tabet af alle de Varer, de have, og strax have Tilhold om at forlade Byen og Herredet.

XXX. Alt, hvad der kommer ind ved Indskrivning, Consultationer og Vidnesbyrd eller ved Kvaksalvernes Mulkter og Varer, skal dels fordeles mellem de Læger i Kjøbenhavn, der ere approberede af Facultetet, dels skal det anvendes til frit Apothek for syge fattige og saarede.

Disse Artikler, der have afgivet det vigtigste Forarbejde for Forordn. af 4. Decb. 1672, ere underskrevne af Thomas Bartholinus, Decanus, Simon Paulli D., Christianus Fabricius D., Paulus Moth D., Christianus Ostenfeld D., Assverus Payngk D., Erasmus Bartholinus D., og Henricus à Møinichen D.

I den nævnte Afhandling (*De Pharmacopœa Danica*) omtaler Bartholin, at Apothekerne her i Landet i den senere Tid vare tiltagne i Antal; „men“, siger han, „det havde maaske været bedre for alle vedkommende, om det ikke havde været saa; thi de fleste af dem maa slaas med en gylden Elændighed, og deres Officiner yde dem ikke det fornødne til Livets Ophold, hvorfor de maa søge deres Udkomme ved Handel med Urtekram, Vin, Brændevin og Snustobak, eller ved andre Byerhverv eller ved Agerbrug.“

Bartholins Afhandling vidner i det hele om, at han kun havde ringe Tanker om hin Tids Apothekere, baade hvad Kyndighed og hvad Ærlighed angaar, og det samme fremgaar af et Skrift, han 1667 udgav i Frankfurt, „*Declaratio fraudium et errorum apud Pharmacopœos commissorum. Authore Lisetto Benancio, latinitate donata et edita ex Musæo Thomæ Bartholini. Accessit ejusdem argumenti Dialogus Joh. Antonii Lodetti.*“ Skjønt Skriftet nemlig handler om Forhold i Udlandet, antyder Bartholin i sin Dedication til Dr. Simon Paulli, at de samme Misligheder, som man ankede over i Frankrig, i fuldt Maal ogsaa fandtes her hjemme.¹⁾

¹⁾ Herholdt i Skandin. Lit. Selsk. Skr. 1811, S. 198.

Hvad de ovenanførte af Kjøbenhavns Læger udarbejdede 30 Artikler angaar, hvis Hovedformaal, som Bartholin antyder, var at bringe Apothekervæsenet paa en bedre Fod, saa omtaler han i Indledningen til samme, at de endnu ventede paa kongelig Stadfæstelse. Denne kom dog ikke, uvist af hvad Grund, da Indholdet ikke synes at have kunnet vække Autoriteternes Betænkelse. Mulig har man i enkelte Tilfælde ønsket speciellere Forskrifter og samtidig en Revision eller Omarbejdelse af Apothekertaxten, og saa er det gaaet med denne, som med andre Sager, der skulde underkastes en collegial Behandling, at det er trukket i Langdrag med Afgjørelsen. Maaske har det da været fornyede Klager over Misligheder ved Apothekervæsenet, der have foranlediget Kongen til ved Skrivelse af 23. Decemb. 1668 at paalægge det medicinske Facultet, „paa Grund af adskillige Disordres hos Apothekerne i Riget, at forfatte en ret Apotheker-Orden, som i begge Riger og Fyrstendømmer kan holdes.“ Ved Affattelsen af en Taxt vilde Kongen, at Facultetet skulde tilkalde Christoffer Hærfort, Georgius Fleischer og Johannes Kirchhoff, alle Apothekere i Kjøbenhavn. Taxten skulde udfærdiges i det latinske, danske og tyske Sprog og trykkes paa offentlig Bekostning, at ingen siden med Rette skulde kunne beklage sig over Svig.¹⁾ Der udarbejdedes derpaa to Forslag til en Apothekerordning, og ved et kgl. Brev af 4. Juni 1669 fik Otto Powisch og Peter Bülche Ordre til „at gennemse og revidere de to Projecter til en Apothekerordning, samt derover give Betænkende.“ Resultatet heraf fremkom dog først i Christian V's Tid, og blev den bekjendte Apotheker-Ordinance af 11. Jan. 1671 og Forordningen af 4de December 1672, samt den nye Taxt, som blev færdig i August 1672²⁾ og udkom sammen med den nysnævnte Forordning.

Ved disse vigtige Lovarbejder bragtes Apothekervæsenet her i Landet, i alt Fald fra Lovgivningens Side, frem til det Stade, hvorpaa det siden i lange Tider blev staaende og tildels

¹⁾ Mansa: Folkesygdomme, S. 454. Herholdt: anf. Skr., S. 199 f.
²⁾ Schous Forordninger. Jvfr. Ingerslev: Danm. Læger og Lægevæsen II, S. 165 ff. Herholdt: anf. Skr., S. 200 ff. Mansa: Folkesygdomme, S. 523 ff.

endnu staar. At den historiske Virkelighed ikke altid svarede til det Ideal, Loven havde fremstillet, er jo kun, hvad der efter Forholdene kunde ventes. Rom blev ikke bygget paa én Dag. Men at Apothekervæsenet i Danmark i Slutningen af det 17de Aarhundrede dog ikke stod lavere end i andre kultiverede Stater, tør vi formentlig slutte deraf, at den bekjendte engelske Gesandt Molesworth, der har bedømt saa mange Forhold her i Landet med stor Strængthed, dog omtaler Apothekervæsenets Indretning med megen Ros.¹⁾

---

¹⁾ Archiv f. Pharmaci XX, S. 556.